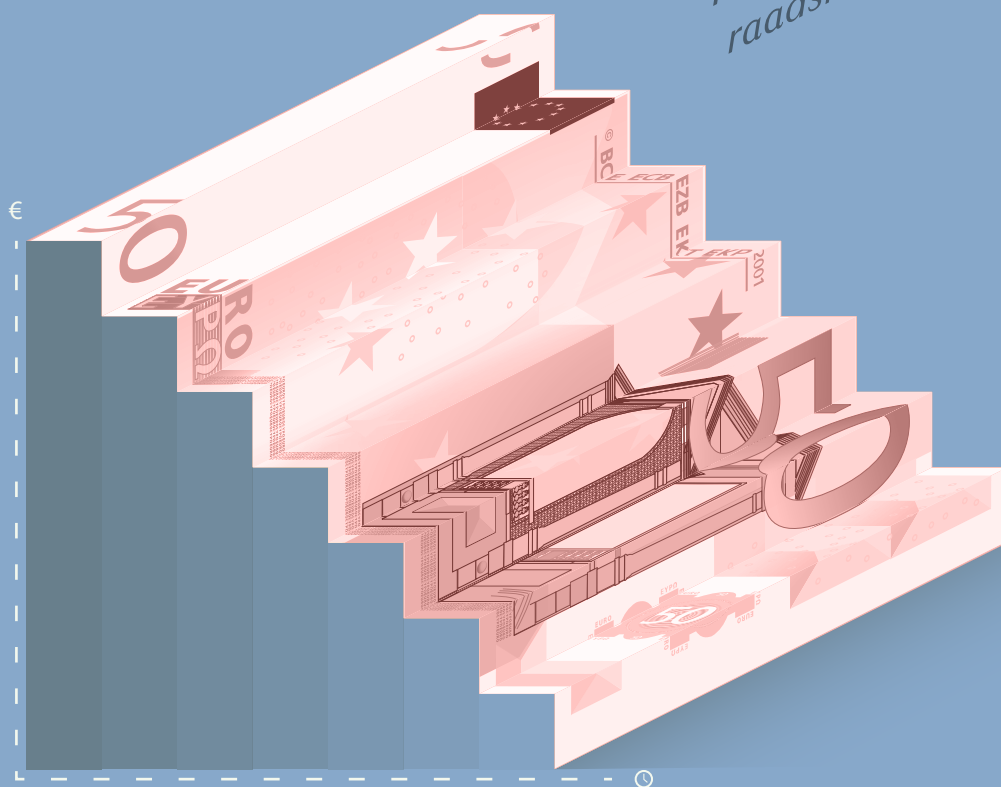

“Arm zijn is een fulltime job”

*Een
uitdaging voor
Rotterdamse
raadsleden*

Een journalistiek verslag
van de 50 euro challenge

Door Vers Beton
In opdracht van Warm Rotterdam
Oktober 2019

Colofon

“Arm zijn is een fulltime job”

Een uitdaging voor Rotterdamse raadsleden

16 oktober 2019

Redactie:	Vers Beton
Projectleider:	Hilde Westerink
Auteur:	Adriaan de Jonge
Opmaak en visualisaties:	Mark van Wijk
Eindredactie:	Ewoud Kieviet en Basia Dajnowicz

In opdracht van Warm Rotterdam

Met dank aan: Ellen Abbenhuis, Albert Gort, Inge Janse, Eeva Liukku, Patricia Loemij, Willemijn Sneep

Voorwoord	2
.....	
Hoofdstuk 1 <i>Een beeld van Armoede in Rotterdam</i>	4
.....	
Hoofdstuk 2 <i>Lessen uit een week rondkomen van € 50</i>	8
.....	
Hoofdstuk 3 <i>“Een goed verhaal over armoede”</i>	13
.....	
Hoofdstuk 4 <i>Op de agenda</i>	17
.....	
Nawoord	20
.....	

“Kunt u leven van € 50 per week?” Die vraag hadden de 45 Rotterdamse raadsleden waarschijnlijk niet verwacht, en zeker niet midden in het zomerreces. Warm Rotterdam, een stichting die zich sinds 2016 inzet voor de bestrijding van armoede, daagde in juli 2019 alle raadsleden uit om armoede te ‘ervaren’. Dat zou ze betere inzichten geven in de belevingswereld van de ruim vijftigduizend Rotterdammers die in armoede leven. Die inzichten dragen vervolgens weer bij aan een beter armoedebeleid, was de gedachte. De raadsleden vormen immers de controlerende macht van het stadsbestuur. In de woorden van Annemarieke van Egeraat, programmaleider van Warm Rotterdam: “Zij kunnen besluiten dat armoede vanaf 1 januari de stad uit is.”

“De inkt van de mail was nog niet droog, of ik had me al aangemeld” vertelde raadslid Ellen Verkoelen (50PLUS) zonder enig spoor van sarcasme. Eind juli begon ze met haar ‘challenge’. Andere raadsleden volgden snel; iets meer dan een maand later hadden tien van hen de 50 euro challenge voltooid (of in ieder geval een poging gedaan). Wat hebben ze geleerd? Waar liepen ze tegenaan? Wat gebeurt er met de nieuwe inzichten? Is een week eigenlijk wel genoeg om echt te ervaren wat armoede met je doet? En welke raadsleden deden er niet mee?

Deze vragen komen in dit rapport aan bod. Maar eerst: wat is Warm Rotterdam?

Warm Rotterdam is een initiatief van de Pauluskerk en sinds mei 2019 een zelfstandige stichting. “Warm Rotterdam is een netwerk van ervaringsdeskundigen en partners uit de stad die samen werken aan effectieve oplossingen om armoede en schuldenlast bij Rotterdammers te verminderen” vertelt Annemarieke van Egeraat. “Warm Rotterdam is een stad waar mét en niet over ervaringsdeskundigen wordt gesproken, waar ervaringsdeskundigen invloed hebben op beleid. En waar voldoende warmtebronnen zijn om stress- en trajectloos bij te komen.”

Eén van de strategieën waarmee Warm Rotterdam dat doel wil bereiken, is een permanente campagne die Rotterdam bewust moet maken van de huidige problemen rondom armoede en schulden, en laat zien hoe een “warme, inclusieve stad” eruit zou kunnen zien. Die campagne wordt dit jaar gelanceerd met de afsluiting van de 50 euro challenge aan de raadsleden.

Deze challenge komt op een moment dat Rotterdam in de statistieken de armste stad van Nederland is. Het onderwerp staat dan ook hoog op de politieke agenda: het zittende college heeft een wethouder armoedebestrijding aangesteld en ambitieuze beleidsplannen gepresenteerd. “Het college heeft meer op papier staan dan ooit,” geeft Warm Rotterdam programmaleider Annemarieke van Egeraat toe. Maar dat staat niet gelijk aan concrete resultaten. “Ik zie dat er op de korte termijn quick wins te behalen zijn,” aldus van Egeraat. Ze zet de hands-on mentaliteit van Warm Rotterdam kracht bij door zelf ook mee te doen aan de challenge.

Leeswijzer

Dit rapport opent met een schets van armoede in Rotterdam. We zien het Rotterdamse armoedebeleid door de ogen van ervaringsdeskundige Ellen Abbenhuis. Verder wordt kort weergegeven hoe de politieke verhoudingen liggen op het gebied van armoedebestrijding en wat de ambities van het huidige college zijn.

Hoofdstuk twee gaat vervolgens in op de 50 euro challenge: wie deden er mee en wat hebben ze geleerd? Er zijn een aantal terugkerende thema’s te vinden in de ervaringen van de deelnemende raadsleden, maar misschien nog wel interessanter is datgene wat ze niet hebben kunnen ervaren in een week. Een deurwaarder op je stoep bijvoorbeeld. En: waarom deden 35 van de 45 raadsleden eigenlijk niet mee?

Daarna worden de politieke verhoudingen verder uitgediept. Wethouder Grauss is erg trots op het feit dat zijn beleidsplan op brede steun kan rekenen, maar toch blijken er belangrijke verschillen te zijn in hoe de verschillende partijen kijken naar armoede en schulden. Hebben mensen in armoede een schop onder hun kont nodig of een aai over hun bol? Of allebei? Ten slotte worden vijf agendapunten benoemd om het gesprek over Rotterdamse armoedebestrijding voort te zetten.

Vers Beton: een onafhankelijk Rotterdams tijdschrift

Dit rapport is geschreven door Vers Beton: een onafhankelijk tijdschrift voor de harddenkende Rotterdammer. Warm Rotterdam is de opdrachtgever van dit rapport, maar is niet inhoudelijk betrokken geweest bij het schrijven ervan. De observaties die hierin beschreven staan, zijn gemaakt door een onafhankelijk journalist en redactie. Het rapport is bedoeld als een onbevangen documentatie van de 50 euro challenge waarin met een open blik onderzoek is gedaan.

In de media

De 50 euro challenge trok al snel de aandacht van landelijke en lokale media. Vooral Ellen Verkoelen (50PLUS) was veel te zien, te horen en te lezen. Voordat ze begon met haar challenge, verscheen er bij Rijnmond al een filmpje van Verkoelen die zich voorbereidt op de week: ze koopt goedkope waterijsjes in plaats van luxe schepijs. Later liet Verkoelen zich door een reporter van Rijnmond op de radio overhalen om nóg een week aan de challenge vast te plakken. Verder was ze te gast bij NPO1 radioprogramma's Dit is de Dag en Kwesties (samen met onder andere Nadia Arsieni van D66) en in de Ochtend Show to go van het Algemeen Dagblad. In de berichtgeving van de Volkskrant en Trouw kwam was het met name Verkoelen die aan het woord was. "Ik ben heel fanatiek bezig geweest," geeft ze toe.

Hoewel de andere deelnemers niet zo vaak in de krant stonden als Verkoelen, lieten die op sociale media wel van zich horen. Tjalling Vonk (CU/SGP) deelde op Facebook bijvoorbeeld een dagelijkse update van zijn huis-houdboekje en zijn ervaringen en Duygu Yildirim (PvdA) maakte vlogs die ze via Twitter verspreidde. Enes Yigit (DENK) zegt via zijn socialemediakanalen bijna een kwart miljoen mensen bereikt te hebben met berichten over zijn ervaringen tijdens de challenge.

Trouw
Interview Rotterdam
Rondkomen van vijftig euro per week? Deze politici gaan de uitdaging aan

Enes Yigit DENK
20 August · 🌐
Ik ben vandaag begonnen met de challenge van Warm Rotterdam. Ik ga proberen om één week lang rond te komen van 50 euro. Eten, drinken, vervoerskosten etc.; alles moet betaald worden met dit bedrag. De challenge is bedoeld om te ervaren hoe het is om in armoede te leven. Ik zal regelmatig verslag doen van mijn ervaringen.

GroenLinks Rotterdam
3 October at 16:09 · 🌐
Deze week zijn onze raadsleden aan de armoedechallenge van Warm Rotterdam begonnen. Hoe gaat het ze af? 🤔
👉 Astrid ging langs bij de Voedseltuin Rotterdam; hier wordt door Rotterdammers voedsel gekweekt en kun je door middel van een strippenkaart verse groenten ophalen.
👉 Stephan zocht naar goedkope alternatieven om duurzaam te kunnen eten en kwam uit bij Rechtstreek Rotterdam.
👉 Jimmy tipt de Rotterdampas, waarmee je op een betaalbare manier kunt genieten van al het moois da... [See more](#)

tjallingvonk @tjvonk
Eerste dag #challenge #warmrotterdam achter de rug. Ik ben er niet gerust op dat ik einde van de week haal. Zeker niet met 60 euro voor een gezin! Wel gratis avondeten en gezelligheid dankzij @gaarkeuken in de Bethel-kerk in Charlois.

Kon dit raadslid rondkomen met 50 euro per week?
📺 14 August 2019, 16:34 uur

de Volkskrant
NIEUWS ARMOEDEGRENDS
Rotterdams raadslid leeft van 50 euro per week: 'in de kramp' na 14,62 euro boodschappen bij de Lidl
Hoe voelt het om te moeten rondkomen onder de armoedegrens? Warm Rotterdam, een initiatief van de Pauluskerk, heeft leden van de gemeenteraad uitgedaagd dat aan den lijve te ondervinden.

AD News, Regio, Sport, Show, Video, Koken & Eten
Een weekje in armoede leven is mooi voor de show, maar de raadsleden brengen zo wel een serieus probleem onder de aandacht
80.000 inwoners van Rotterdam moeten rondkomen van 50 euro in de week. Om te ervaren hoe dat is, proberen gemeenteraadsleden dat ook. Om te kijken of ze op de uitdaging van WARM Rotterdam, een organisatie die strijdt tegen armoede. Voor een week. Een ervaring past het surroegaat aan en gaat twee weken op tijdtrajecten.

Ellen Verkoelen @EllenVerkoelen
Vandaag mijn laatste dag van de challenge van Warm Rotterdam om met €50/week rond te komen! Om binnen het bedrag te blijven was het rekenen, plannen, kostte veel tijd en energie om het rond te krijgen. Zonder vlees op het bord en dan gaat het lukken! #challenge

Tim Versnel
n week van 50 euro

SOPLUS-RAADSLID GAAT BIJSTANDS-UITDAGING AAN

1

*Een beeld van
Armoede in Rotterdam*

“Honderd kilo lood viel van me af”

Ze wordt ook wel ‘de moeder van Heindijk’ genoemd. Ellen Abbenhuis woont met haar man Peter en hondje Bobo in een appartement drie hoog in flat De Valk, aan de Heindijk in IJsselmonde. De nette woning is versierd met uitgebreide verzameling Buddhabeeldjes, schilderijen van Indianen, miniatuur motortjes, exotische planten, familiefoto’s en drie manden voor Bobo. Op de televisie staat een kookprogramma aan. Wie verder kijkt, ontdekt ook zelfgemaakte herfstkransen en poppenhuizen. “Die maken we om aan arme kinderen in de buurt te geven,” legt Ellen uit. Ze kent alle kinderen in de buurt – daarom wordt ze ook de moeder van Heindijk genoemd. “Of het nou Turkse, Marokkaanse of Griekse kinderen zijn, het interesseert mij niks. Kinderen zijn kinderen en die hebben een stukje aandacht nodig.”

“Hij is goedkoop, Peter, hij drinkt zijn koffie zwart!” roept ze, maar half grappend, als ik melk en suiker afsla. Want wie, na aftrek van de vaste lasten, van ongeveer € 225 per maand moet rondkomen, let op de kleintjes. Toch klagen Ellen en Peter niet over de huidige situatie. Peter: “Je moet elk dubbeltje wel omdraaien, hoor. Dat wel. Maar we hebben een dak boven ons hoofd, daar gaat het om. De luxe interesseert ons helemaal niet.” Ellen: “We eten goed, hoor. We eten best wel gezond.”

Maar een warm, schoon huis en een gezonde maaltijd was niet altijd vanzelfsprekend voor hen. Dat komt omdat Ellen zo’n tien jaar geleden met grote schulden te maken kreeg. Het begon met een echtscheiding, vertelt ze. Het koophuis van haar en haar ex-man moest verkocht worden. Ellen eindigde met een restschuld van €61.000. Ze kwam in de bewindvoering terecht. In 2013 had ze al twee bewindvoerders gehad die er “een potje van maakten”. Maar de derde, “die spande de kroon.” In mei 2014 kreeg ze plotseling bericht dat ze haar huis uit gezet zou worden. “De wereld om me heen brak uit elkaar. Bij iedere auto die stopte, dacht ik: nu komen ze mijn spullen halen.”

Maar de crisis bleek een omslagpunt te zijn. Na jarenlang de regie over haar financiën kwijt te zijn geweest, besloot ze het heft in eigen handen te nemen. Ze vroeg het wachtwoord voor haar belastingzaken opnieuw aan en kwam erachter dat ze drie jaar aan huurtoeslag was misgelopen omdat het inkomen van haar inwonende zoon met een Wajong-uitkering te hoog was aangegeven.

Het bedrag werd met terugwerkende kracht uitgekeerd, Ellen’s schuld was flink geslonken en ze kon bij de rechter aantonen dat ze geen bewindvoering nodig had. Die uitspraak gaf haar een “gevoel van vrijheid en waardigheid.” “Honderd kilo lood viel van me af. Ik kon weer helder denken en er was weer rust in mijn hoofd.” Ze begon zelf afspraken te maken met schuldeisers en kreeg een saneringskrediet van de Kredietbank Rotterdam. Nu lost ze langzaam haar schulden af.

Ellen heeft geen goed woord over voor de ‘malafide’ bewindvoerders die haar, zacht gezegd, van de regen in de drup hielpen. Wel is ze een aantal mensen bij de belastingdienst, het gemeentelijk projectenteam Frontlijn en stichting RoSA! (Rotterdamse Sociale Alliantie) erg dankbaar.

Armoede en schulden: de cijfers en de aanpak

Voor Ellen is de schuldenstress nu verleden tijd, maar voor een hoop andere Rotterdammers is het dagelijkse realiteit: 100.000 van hen kampen met schuldproblemen, meldde de Rekenkamer Rotterdam in 2017. Dat is heel Prins Alexander of Rotterdam Noord en Hillegersberg Schiebroek bij elkaar. Of: ongeveer 1 op de 6 Rotterdammers.

Een deel daarvan, zo’n 27.000 Rotterdammers, heeft ‘problematische schulden’. De Rekenkamer concludeerde dat de gemeente Rotterdam er in de periode 2012-2015 “niet in is geslaagd om het aantal inwoners met problematische schulden omlaag te brengen.” De procedure om een lening bij de Kredietbank Rotterdam aan te vragen is zo ingewikkeld, dat maar 8% van de mensen met problematische schulden in 2015 gebruik maakte van de regeling.

Het onderzoek wijst verder uit dat de gemeente er “er ten onrechte van uitgaat dat mensen met schuldproblemen voldoende ‘eigen kracht’ hebben om hun schuldproblemen aan te pakken.”

In die context mag het een klein wonder heten dat Ellen Abbenhuis zichzelf in 2014 toch aan haar eigen haren uit het moeras wist op te trekken.

De Rotterdamse armoedecijfers stemmen niet meer hoopvol dan de schuldenstatistieken. Het CBS meldde in 2018 dat ruim 15% van de huishoudens in Rotterdam een ‘laag inkomen’ heeft: het hoogste percentage in Nederland – weliswaar gevolgd door Groningen en Amsterdam met minder dan een procentpunt verschil. De gemeente hanteert 110% van het wettelijk sociaal minimum (WSM) als armoedegrens¹. Onder die definitie leefden 58.100 Rotterdammers in 2017 ten minste een jaar in armoede: meer mensen dan de hele bevolking van Kralingen-Crooswijk. En ongeveer de helft van die groep zit al vier jaar of langer vast in armoede. Bij de huishoudens die onder die armoedegrens vallen, horen in totaal 22.300 kinderen. Dat betekent dat 1 op de 5 Rotterdamse kinderen (in 2017) opgroeiden in een arm gezin. In tweederde van de gevallen ging het om een eenoudergezin.

Welke invloed heeft gemeentelijk beleid op deze feiten? De Rekenkamer Rotterdam wilde, naast het schuldenbeleid, ook het Rotterdamse armoedebeleid onder de loep nemen. Het armoedebeleid was echter op dat moment, onder het college van 2014-2018 (gevormd door Leefbaar Rotterdam, D66 en CDA), ‘dermate gering’ dat de Rekenkamer geen onderzoek kon verrichten.

Inderdaad, in het coalitieakkoord ‘Volle kracht vooruit’ valt te lezen dat er in een periode van vier jaar bijna € 40 miljoen op armoedebeleid bezuinigd zou worden². De bezuiniging werd uitgelegd onder het motto ‘werk moet lonen’: als werklozen met een uitkering en toeslagen bijna net zoveel verdienen als werkenden, is de prikkel om aan het werk te gaan niet groot genoeg. Door de ‘hervorming’ moest ondersteuning terechtkomen bij de Rotterdammers ‘die het echt nodig hebben’. Dat hetzelfde college wel € 60 miljoen aan een opknopbeurt voor de Coolingsingel uitgif, zorgde destijds voor [weerstand](#) bij de oppositiepartijen.

Het verkiezingsprogramma van Leefbaar Rotterdam van 2018-2022 stelt dat het beleid effectief is geweest: 12.000 bijstandsgerechtigden zijn teruggekeerd op de arbeidsmarkt en er belandden “ruim vier keer minder mensen in de bijstand” dan in de andere grote steden. Toch lijkt dat op de armoedecijfers geen effect gehad te hebben: tussen 2014 en 2016 heeft het percentage Rotterdamse huishoudens onder de lage-inkomensgrens zich niet gunstiger ontwikkeld dan in de andere grotere steden³. Ehsan Jami, raadslid en woordvoerder armoede voor Leefbaar Rotterdam, wijt het aan de armoedeval: als werken niet significant meer oplevert dan een uitkering, blijven mensen inderdaad in armoede vastzitten. Met andere woorden: arme bijstandsgerechtigden zijn werkende armen geworden. Maar er zijn volgens Jami ook exogene factoren, zoals de instroom van statushouders, die de armoedecijfers beïnvloed kunnen hebben.

De bezuinigingen van het college van 2014-2018 op armoedebeleid betekenden onder andere dat de kwijtschelding van afvalstofheffingen voor bepaalde groepen is gehalveerd – een maatregel die het huidige college (VVD, GroenLinks, D66, PvdA, CDA, CU/SGP) heeft teruggedraaid en waarvoor volgens het coalitieakkoord € 4 miljoen per jaar wordt uitgetrokken. Voor andere inkomensondersteunende maatregelen (individuele inkomensvoetstuk en het AOW- en jeugdtegoed)⁴ is nog eens ruim € 8 miljoen per jaar begroot.

Het college stelde ook een speciale wethouder armoedebestrijding aan. Wethouder Grauss heeft inmiddels een beleidsplan uitgebracht voor de aanpak van zowel schulden als armoede. Zijn ambitie: “een Rotterdam zonder armoede!” Dat moet gerealiseerd worden door middel van, onder andere, meer hulp voor kinderen die opgroeien in armoede en jongeren die schulden hebben, en meer geld voor het “verzachten van de gevolgen van leven in armoede.” In totaal wordt er zo’n € 12 miljoen per jaar extra uitgegeven aan armoede. Een sommetje op de achterkant van een bierviltje om dit bedrag in perspectief te plaatsen: het budget is iets minder dan twintig euro per maand per Rotterdammer die in armoede leeft.

¹ “Voor een alleenstaande (ouder) is dat ongeveer € 1314 bruto per maand, voor een gezin € 1776 en voor een alleenstaande jongere van 21 jaar is het € 1050” aldus beleidskader ‘Uit de Knoop’.

² Om precies te zijn: € 38,84 miljoen.

³ [Staat van de Stad 2018](#).

⁴ De individuele inkomensvoetstuk bedraagt € 120 per jaar voor Rotterdammers die langer dan 12 maanden een laag inkomen hebben. Het AOW-tegoed is € 375 per jaar en het jeugdtegoed € 275 voor kinderen van 4 tot 12 en € 400 voor kinderen van 12 tot 18.

Wat opvalt aan de voorgenomen aanpak van schulden en armoede, is dat het college mensen in armoede en schulden anders wil benaderen dan voorheen. “De aanpak van ‘eigen kracht’ en ‘eigen schuld’ heeft niet gewerkt,” valt te lezen in schuldenplan ‘Reset’. “In het verleden werd vaak gekozen voor een stevige aanpak en werd onderscheid gemaakt tussen ‘niet-willers’ en ‘niet-kunners’. In de praktijk blijkt dat te simplistisch. Er is ook een grote groep waarbij het om een of andere reden niet wil lukken, terwijl de wil en de mogelijkheden er wel degelijk zijn. Juist bij deze groep ‘niet-lukkers’ is veel winst te halen.”

Daarom moet wantrouwen plaatsmaken voor vertrouwen, zegt het college. Armoedeplan ‘Uit de Knoop’: “Natuurlijk is primair iemand zelf verantwoordelijk om de noodzakelijke stappen te zetten. Maar niet altijd is dat mogelijk en ligt er ook een bredere verantwoordelijkheid.” Achter die aanpak ligt de aanname dat mensen niet kiezen voor armoede. Burgemeester Aboutaleb: “Armoede is de grootste gelijkmaker die er is: het kan iedereen overkomen.” Er is daarnaast een economisch argument voor deze aanpak: “Nog meer druk uitoefenen op mensen die toch al veel stress ervaren helpt niet en werkt eerder averechts,” stelt het beleidskader “Uit de Knoop”. En aangezien armoede de stad geld kost, is het oplossen ervan “dus ook vanuit economisch perspectief nodig.”

Er zijn concrete collegetargets gekoppeld aan de plannen: het opstellen van een individueel ondersteuningsplan voor vijftienduizend Rotterdammers en een daling van het aantal bijstandsuitkeringen naar dertigduizend. Ook is de ambitie uitgesproken dat het aantal kinderen in armoede aan het einde van de collegeperiode (in 2022) niet meer dan 1 op de 6 moet zijn.

Maar of die ambities gerealiseerd gaan worden, daar valt nu nog weinig over te zeggen. Volgens Paul Hofstra, directeur van de Rekenkamer Rotterdam, kan er pas over twee tot drie jaar onderzoek worden gedaan naar de effectiviteit van het beleid. De plannen zijn vooralsnog “alleen maar woorden, woorden, woorden,” aldus Annemarieke van Egeraat, programmaleider van Warm Rotterdam.

Armoede kan écht iedereen overkomen

Als er één Rotterdammer is die de stelling bevestigt dat armoede iedereen kan overkomen, is het wel Patricia Loemij. Ik ontmoet Patricia, een vrouw van in de vijftig met een asymmetrisch kapsel en groene nagellak die matcht bij haar ring, in de Kunsthal. Daar kan ze (bijna) gratis naar binnen dankzij haar Rotterdampas. Het feit dat ze ondanks haar kleine budget af en toe een dagje uit kan, vindt ze erg waardevol. De Kunsthal bezoekt ze dan ook regelmatig.

Een jaar of drie geleden liepen Patricia's schulden uit de hand. Ze werd uit haar huis gezet en was vijf maanden dakloos. Ze werd heen en weer gestuurd van het crisiscentrum naar de daklozenopvang en overnachtte af en toe bij vrienden, totdat ze uiteindelijk een uitkering kreeg en weer een eigen woning kon vinden. “Ik voel me gezegend dat ik een warm huis heb.”

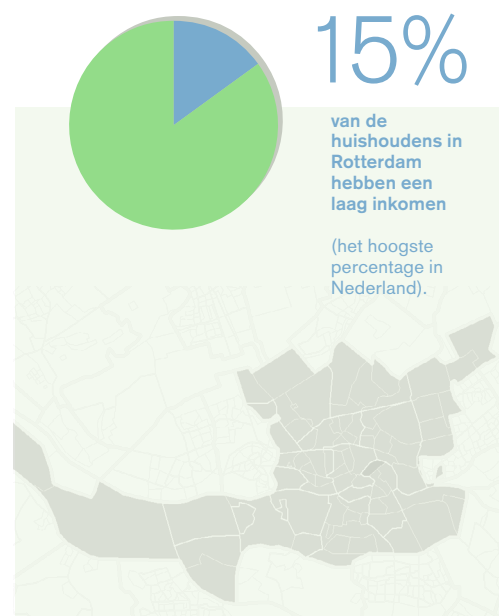
Maar Patricia is wel de laatste van wie je zou verwachten dat haar zoiets zou overkomen. Ze had twintig jaar lang een goede baan, nota bene bij de gemeente Rotterdam. Twintig jaar lang hielp ze als maatschappelijk werker

mensen die te kampen hadden met schulden of armoede. Dat ze zelf ooit aan de andere kant van het loket zou staan, leek op zijn minst onwaarschijnlijk. Totdat ze met een geweldsincident te maken kreeg tijdens haar werk en er een tijdje tussenuit moest.

Patricia kreeg te maken met posttraumatische stress, raakte haar baan kwijt en zakte steeds verder in de schulden. Ondanks haar kennis van de verschillende instanties waar mensen in haar situatie terecht kunnen (het was immers haar werk geweest), stapelden haar schulden zich op en werd ze uiteindelijk uit huis gezet. “Het schrijnende,” vindt Patricia, “is dat er ook mensen zijn die niet zo sterk in hun schoenen staan als ik. Die worden in een hoek geduwd.”

Tijdens haar werk en haar eigen ervaringen met armoede, zag Patricia hoe de gemeentelijke hulpverlening “minder menselijk” is geworden. “Ik heb gemerkt dat de overheid in de loop der decennia een terugtrekkende beweging heeft gemaakt: steeds meer afstand tot de mensen.” Dat zit ‘m zowel in de bejegening als in de financiële mogelijkheden die er zijn. Dat heeft er ook voor gezorgd dat particuliere initiatieven tot bloei zijn gekomen, voegt ze eraan toe. “Maar ja, die moet je maar net kennen.”

Armoede en schulden in Rotterdam in beeld

2. *Lessen uit een week rondkomen van € 50*

In totaal deden tien raadsleden van zes partijen mee aan de 50 euro challenge. Van coalitiepartijen VVD, CU/SGP en PvdA deed één raadslid mee; van GroenLinks wel vier. Ook van oppositiepartijen DENK, Leefbaar Rotterdam en 50PLUS deden elk één raadslid mee. Welke lessen hebben zij getrokken? En waarom kozen de overige 35 raadsleden ervoor om niet mee te doen?

“Arm zijn is een full time job”

“Iemand die dit niet meegemaakt heeft, zal nooit kunnen ervaren hoe het is,” waarschuwt Ellen Abbenhuis nog voordat ze over haar eigen ervaringen met armoede begint te vertellen. Dus of de raadsleden die de uitdaging van Warm Rotterdam aangingen écht zullen voelen wat armoede is? Ervaringsdeskundige Jurrien Hup, die de raadsleden in een workshop tips meegaf, betwijfelt het: “één week is moeilijk, maar drie of tien jaar is anders.”

De deelnemende raadsleden zelf zagen ook in dat een week met € 50 leefgeld niet te vergelijken is met de ervaring van langdurige armoede. Sommigen troffen daarom maatregelen om de ervaring toch iets ‘echter’ te maken. Ellen Verkoelen (50PLUS) trok bijvoorbeeld tien euro van haar budget af voor grote kostenposten waarmee je in een week niet zo snel te maken krijgt, maar in een jaar wel – zoals een kapotte koelkast, kleren kopen en naar de kapper. Daarnaast verlengde ze haar challenge met een extra week en maakte ze haar voorraadkast van tevoren leeg.

Vervoer bleek een van de grote struikelblokken te zijn voor de deelnemende raadsleden. Enes Yigit (DENK) gaf de eerste zes dagen, naast eten, ook € 7 uit aan zaalvoetbal en € 8 aan vervoer in verband met werk. Hij leek het nét te gaan halen, maar moest zijn challenge op de laatste dag toch afbreken omdat hij vanwege vervoerskosten, weer voor zijn werk, over het budget heen ging. “Tja, hij kan ermee stoppen. Wij kunnen dat niet,” reageert ervaringsdeskundige Ellen Abbenhuis.

Raadslid Chantal Zeegers (D66) zag wellicht dezelfde bui al hangen. Eén van de redenen die ze noemt om niet mee te doen, is het feit dat ze voor een studie twee keer per week naar Tilburg moet. De treinkaartjes bij elkaar zijn (zonder korting) al meer dan het volledige challenge-budget. Ze is overigens niet het enige raadslid dat zijn of haar persoonlijke leven onverenigbaar vond met de challenge.

De fiets biedt daarom uitkomst voor veel raadsleden. Jimmy Smet (GroenLinks) hervond een waardering voor de fiets, en ook voor fractiegenoot Astrid Kockelkoren was de fiets een “essentieel vervoermiddel”. Ze vindt daarom dat gezinnen die geen geld hebben voor de aanschaf en het onderhoud van fietsen daarin ondersteund moeten worden.

Ook Tjalling Vonk (CU/SGP) zag zich gedwongen om veel te fietsen: op dag één al twee en een half uur in totaal. Later moest hij een familiebezoek laten schieten: “Zoiets belangrijks en normaal als onderhouden van familiere-laties wordt onbetaalbaar. Terwijl zij ook juist de steunstructuur bij uitstek kunnen zijn.” Ellen Verkoelen (50PLUS) miste noodgedwongen de verjaardag van haar broer in Brabant. Duygu Yildirim (PvdA) moest tijdens haar challenge-week drie keer met de metro heen en weer naar het Stadhuis: “de ov-kosten zijn echt dramatisch.”

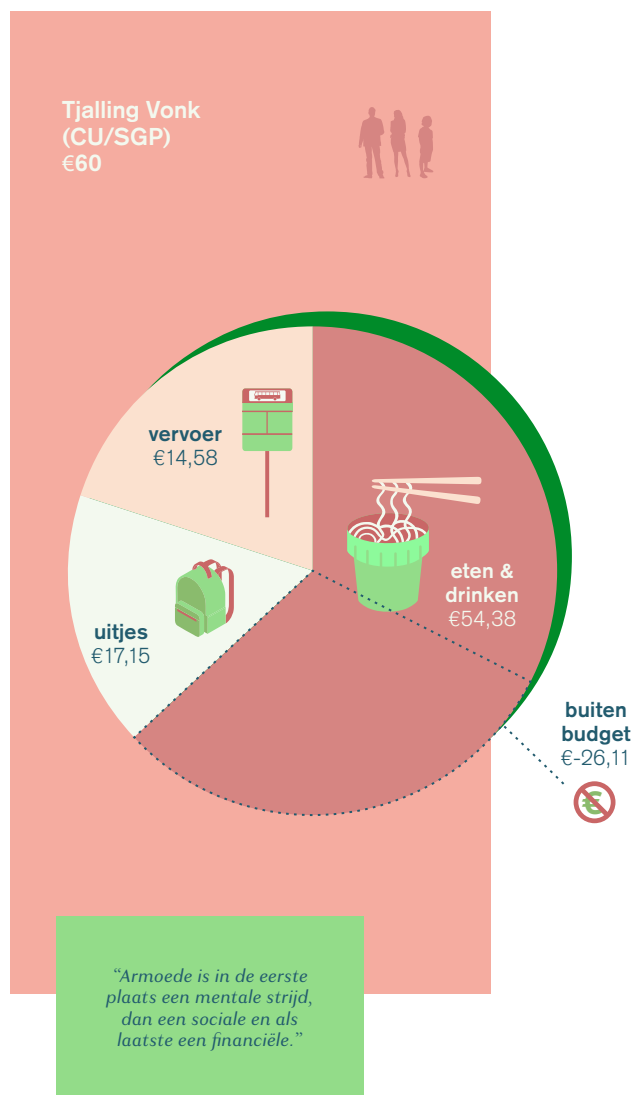
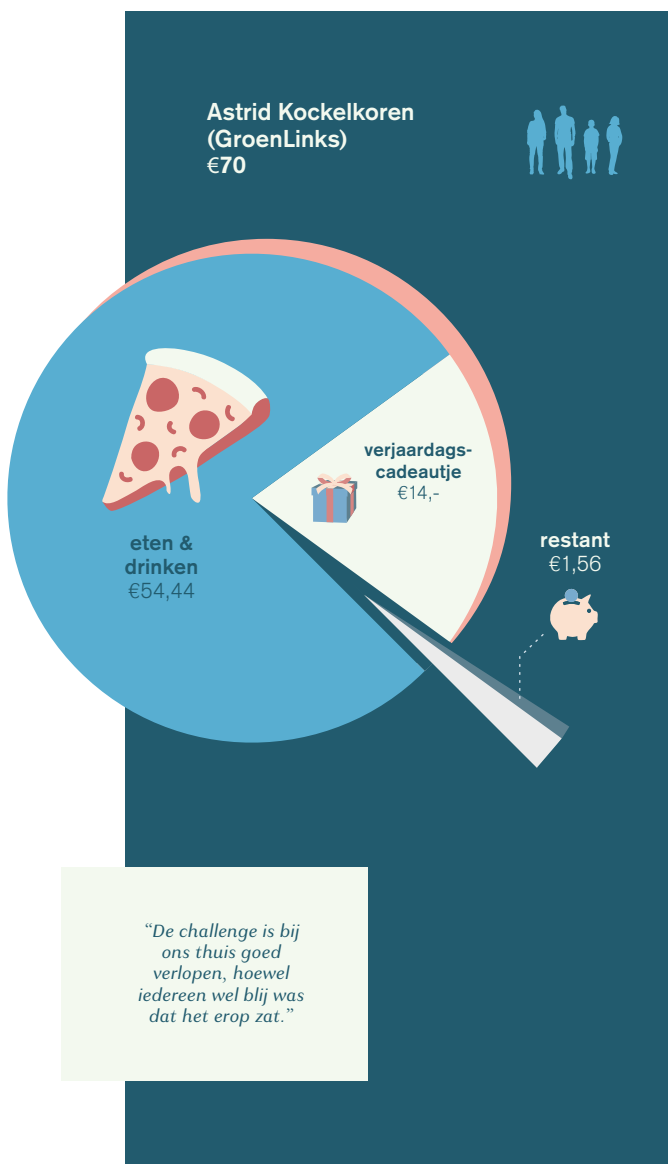
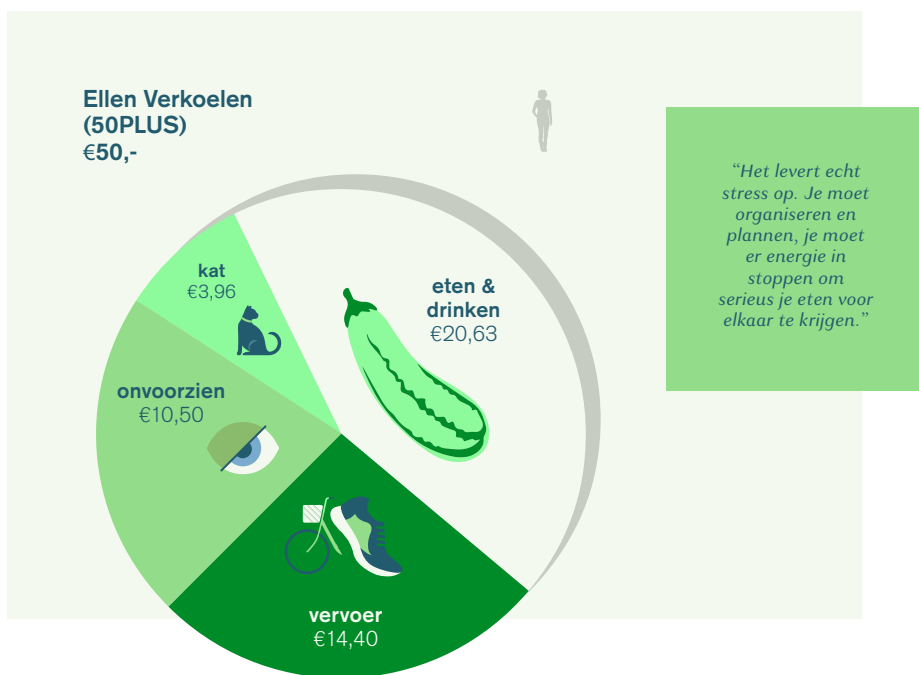
Yildirim merkte daarnaast op dat haar sociale leven onder de challenge leed: “Buiten eten gaat helemaal niet. Zondag wil ik naar een festival, maar het eten is daar superduur. Ik denk dat ik zondag gewoon thuis zit.” Tim Versnel (VVD), die een feest in Amsterdam moest afzeggen vanwege de kosten van het treinkaartje, sluit zich daarbij aan: “Wat me het meest heeft getroffen is hoe beperkt je bent in je bewegingsvrijheid. Reizen is hartstikke duur en eigenlijk zitten alle sociale activiteiten buiten de deur er ook niet in.”

Resultaten & ervaringen van de deelnemende raadsleden

Het huishoudboekje van...

De 50 euro challenge is gebaseerd op het leefgeld dat mensen krijgen die onder bewindvoering staan. In principe is dat € 40 per week voor de eerste persoon in een huishouden en € 10 extra voor elk volgend gezinslid. Daarom had Tjalling Vonk, met een gezin van drie, een budget van € 60 en Astrid Kockelkoren, met een gezin van vier, € 70.

Een tweede obstakel was het gezinsleven. Tjalling Vonk voelde zich schuldig naar zijn zoon toe, die er immers niet om gevraagd had meegetrokken te worden in de challenge. “Je wil ze alles geven en soms lukt dat niet.” Uiteindelijk kocht hij een pak Pringles voor hem. Het gezinsleven was dan ook voor sommigen reden om niet mee te doen aan de challenge: twee raadsleden (CDA en D66) vonden dat ze het niet zouden kunnen verantwoorden tegenover hun partners en kinderen.

Astrid Kockelkoren (GroenLinks) voerde de challenge wel samen met haar gezin uit. Van het totale budget van € 70⁵ ging € 14 naar een verjaardagscadeautje voor een klasgenoot van een kind. Daardoor bleef er na aftrek van kosten voor eten bijna niks meer over. “Voor gezinnen met schulden en een laag inkomen is het erg moeilijk te blijven werken”, merkte Kockelkoren verder op. “Oppas regelen kost geld dus is het kiezen tussen kinderen aan hun lot overlaten en zelf werken, of werk laten schieten en nog minder geld hebben.”

Deelnemer Tim Versnel (VVD) heeft zelf geen kinderen, maar herinnert zich nog wel dat zijn moeder, die ook een aantal jaar afhankelijk was van de bijstand, het vaak zwaar had. Als er te weinig geld was, aten ze samen patat. Tijdens de challenge heeft hij dat laatste redmiddel niet in hoeven zetten. Sterker nog, met € 36 aan eten bleven Versnel en zijn vriendin ruim binnen het budget – tenminste, als je zijn kappersafspraak niet meerekent.

Stress is een derde factor waarmee deelnemers worstelden. “Arm zijn is een full time job”, meldde Tjalling Vonk (CU/SGP) op dag één al. Wat zijn belangrijkste les uit deze ervaring is? “Dat armoede niet in de eerste plaats een financiële druk geeft, maar een mentale stress.” Enes Yigit (DENK) bevestigt dat: “Ik denk vaak niet na bij dingen die ik koop. Nu was het echt heel veel nadenken. Ook wel veel stress.” Yildirim vergelijkt het met het psychologische effect van vasten: “Je moet steeds je impulsen beheersen.”

Ook Michel van Elck (Leefbaar Rotterdam) moest scherpe keuzes maken in de supermarkt. Hij kocht bijvoorbeeld een fles aanmaaklimonade en stapte over op het goedkoopste merk kattenvoer. Van Elck heeft een nieraandoening waardoor hij extra goed op zijn eten moet letten. Wat hij het meest gemist heeft, is dan ook zijn zoutloze snack na het eten. Hij haalt er directe politieke inspiratie uit: hij wil het college aansporen om de bezuiniging van 12 miljoen (over 4 jaar) op de Tegemoetkoming Meerkosten Zorg (€ 200 per jaar voor mensen een chronische ziekte of een beperking) terug te draaien. Volgens het coalitieakkoord 2018-2022 wordt de bezuiniging gecompenseerd “door een korting op de Rotterdampolis via de bijzondere bijstand.”

Gezien de stress die de challenge opleverde, is het niet verrassend dat veel raadsleden aan het einde van de week verlangden naar een gevoel van vrijheid en spontaniteit. Gevraagd wat ze het meest gemist hebben, noemen Tim Versnel (VVD) en Jimmy Smet (GroenLinks) een biertje op een terras. “Het voorrecht om ‘s avonds spontaan te kunnen bedenken wat en waar je wilt eten,” geeft Jeroen Postma (GroenLinks) als antwoord. “Gewoon iets doen zonder direct over het geld na te hoeven denken,” vult Tjalling Vonk (CU/SGP) aan. “Vrijheid,” zegt Duygu Yildirim (PvdA): “Door de challenge draait je leven om wat je wel of niet kunt uitgeven. Hierdoor voel je je enigszins gevangen. Nu de challenge is afgelopen, is de druk er vanaf.”

Lege voorraden, slechte tanden en angst voor de deurwaarder

Misschien nog wel veelzeggender dan wat de deelnemers meegemaakt hebben, is wat ze niet meegemaakt hebben. Welke effecten heeft langdurige armoede die je in een week niet kan voelen? In andere woorden: wat is het verschil tussen de challenge en échte armoede?

“Ik heb nu toevallig echt een mop nodig,” zei raadslid Duygu Yildirim (PvdA) tijdens haar challenge. “En eigenlijk moet ik ook andere schoonmaakspullen aanschaffen.” Ze was zich ervan bewust dat ze de aankoop nog net zou kunnen uitstellen tot na de challenge – maar dat kan ‘in het echt’ natuurlijk niet. En dan raken de voorraden snel op.

Tjalling Vonk (CU/SGP) moest naar de tandarts tijdens de challenge-week. Hij had geluk: hij kon de betaling uitstellen. Hij reflecteert op zijn ervaring: “We kwamen nu tot een deal maar dat is natuurlijk geen scenario als je drie jaar in deze situatie zit. Dan skip je dus dit soort belangrijke preventieve behandelingen met alle gevolgen van dien.” Die gevolgen zijn door een [straatarts](#) in een column op Vers Beton al eens beschreven: “[We zien] tegenwoordig, net als vroeger weer aan het gebit tot welke sociaal-economische klasse iemand behoort.” En dat is niet alleen slecht voor je gezondheid, maar ook voor je baankans, weet ervaringsdeskundige Patricia Loemij: “Je gebit is je voorkomen. Dat kan bij een sollicitatiegesprek veel uitmaken.”

⁵ Berekend op basis van €0 per huishouden plus €0 voor elk extra gezinslid. Kockelkoren heeft een gezin van vier personen.

Verder hebben raadsleden het voordeel van een groot netwerk en dat ze de relevante instanties goed weten te vinden. Vonk (CU/SGP) werkt al meer dan tien jaar voor het Leger des Heils en weet daarom veel plekken te vinden voor een goedkope of een gratis maaltijd. “Veel mensen weten dat niet,” reageert ervaringsdeskundige Ellen Abbenhuis. “Je moet zoeken in een wirwar van instanties.”

Ook de beperkte mobiliteit die de raadsleden ervoeren, heeft op langere termijn andere gevolgen dan in slechts een week. Verkoelen (50PLUS) meldde dat haar tripje naar Amsterdam alleen door had kunnen gaan omdat ze met vriendinnen kon meerijden. Tegelijk weet ze dat ze niet voor langere tijd op liefdadigheid kan blijven teren, want bij het onderhouden van sociale contacten hoort ook wederkerigheid. Ervaringsdeskundige Jurrien Hup legt uit wat het gevolg kan zijn: “Ik heb geen vrienden meer. Ik sluit de deur, want ik kan ze niks aanbieden.”

Het laatste verschil is misschien wel het grootste: bij de raadsleden klopten er geen deurwaarders aan. Die angst, dat je huis of je bezittingen elk moment afgenomen kunnen worden, is niet te beschrijven, zegt ervaringsdeskundige Jurrien. Ze hebben niet ervaren hoe het is om “het ene gat met het andere te vullen” en in een spiraal van schulden terecht te komen, vult Patricia aan. In die zin is een week in armoede leven “een druppel op een gloeiende plaat”, aldus Patricia.

Wie deden er niet mee?

Zoals eerder benoemd gingen 35 van de 45 raadsleden de challenge niet aan. Een minderheid daarvan reageerde niet op vragen over die keuze. Van de groep die wél reageerde, gaf een klein deel aan de challenge aan een fractiegenoot overgelaten te hebben. De rest bleek uiteenlopende redenen te hebben om niet mee te doen.

Een paar raadsleden stonden kritisch tegenover het concept van de 50 euro challenge. Tanya Hoogwerf (Leefbaar Rotterdam) vond dat je op basis van een week niet kunt “pretenderen te begrijpen hoe het is om in armoede te moeten leven.” Ruud van der Velden (Partij voor de Dieren) dacht ook niet dat “een weekje armoede beleven” genoeg is om echte verandering teweeg te brengen. Hij zei armoede liever te bestrijden met daden dan met woorden.

Een behoorlijk aandeel raadsleden beweerde al genoeg van armoede te weten, en daarom deze challenge voor bewustwording niet nodig te hebben. Aart van Zevenbergen (SP) bijvoorbeeld, legde uit dat hij armoede niet persoonlijk heeft meegemaakt, maar het wel van dichtbij zag. Bovendien is armoedebestrijding zo’n beetje de ‘core business’ van de SP, voegde hij toe. Kevin van Eikeren (PvdA) vertelde dat hij tegen het einde van zijn studie en het eerste jaar dat hij werkte een moeilijke periode doormaakte. Hij had geen recht op een uitkering of huurtoeslag en moest zelf de eindjes aan elkaar knopen. Dat dat nauwelijks lukte, zag hij als een resultaat van de afbraak van de verzorgingsstaat. Die ervaringen blijven een inspiratiebron voor zijn politieke carrière (“het zijn de kolen waar de locomotief op blijft lopen”) en hij had geen behoefte om opnieuw met die periode van zijn leven geconfronteerd te worden.

Een nog iets grotere groep raadsleden noemde persoonlijke redenen om niet mee te doen. Een paar raadsleden hadden bijvoorbeeld reisverplichtingen (Karremans (VVD) en Zeegers (D66)) die ze simpelweg met € 50 niet konden betalen. Zowel Nourdin El Ouali (NIDA) als René Seegers-Hoogendoorn (CDA) kregen onlangs een kind. Nadia Arsieni (D66) legde uit dat ze net was verhuisd en nog steeds geld uitgaf aan het opknappen en aankleden van haar nieuwe huis. Ze vond het hypocriet om in deze periode een week armoede te simuleren.

Opstapelende schulden: “Het gaat heel snel”

Sommige aspecten van het leven in armoede hebben de raadsleden niet ervaren. In een week is de kans klein dat je wasmachine kapot gaat, dat je ziek wordt of dat je schulden opbouwt. Echte schuldenproblematiek konden de raadsleden dan ook niet ervaren.

Albert Gort, een energieke jonge man die in het dagelijks leven in een slagerij werkt en voor zijn kinderen zorgt, weet wel hoe het is om schulden te maken. Na slechte ervaringen met de gemeente als schuldeiser, zet hij zich nu in voor sociaal verantwoord incasseren. Toen zijn loon steeg, verviel zijn huurtoeslag. Daardoor moest hij achteraf geld terugbetalen. Maar wie niet op tijd betaalt, krijgt al snel met extra kosten te maken. Zo kreeg Albert een dwangbevel van Gemeente Rotterdam waarin hij bevel kreeg binnen twee dagen een openstaand bedrag over te maken. Het ging om ongeveer vijftig euro, maar door de kosten van het dwangbevel zelf en andere incassokosten, werd dat bedrag bijna twee keer zo groot. “Het gaat heel snel”, aldus Albert.

Op die manier is het incasseren van schulden een verdienmodel geworden, volgens Albert: “Kapitalen verdienen ze.” De gemeente moet het goede voorbeeld geven door socialer te incasseren, vindt hij. Eén van zijn punten van kritiek is dat medewerkers van de gemeente verantwoordelijkheid vaak afschuiven op het systeem. Als hij belde met een verzoek, kreeg hij vaak het antwoord dat er niets te regelen viel omdat een ‘automatisch systeem’ de beslissingen nam. Zijn aanbeveling is dan ook om die medewerkers meer bevoegdheden te geven waardoor ze mensen daadwerkelijk op een redelijke manier kunnen helpen.

Politieke inspiratie

De raadsleden hebben persoonlijke lessen getrokken uit de 50 euro challenge: ze kwamen erachter dat reizen best veel geld kost en dat je goed moet plannen als je niet zomaar overal eten kan kopen. Maar hebben ze ook politieke inspiratie opgedaan? Wat gaan ze concreet met hun nieuwe inzichten doen?

Ellen Verkoelen (50PLUS) heeft plannen genoeg. Ze gaf de challenge door aan Henk Krol, de landelijke fractievoorzitter van haar partij, die al heeft toegezegd de challenge in de herfstvakantie te gaan doen. Daarnaast is ze van plan een brief naar Tweede Kamervoorzitter Khadija Arib te sturen om de Tweede Kamerleden aan te sporen de challenge over te nemen. “De challenge moet blijven bestaan,” aldus Verkoelen.

Verkoelen kreeg tijdens haar challenge veel post: “Dat wil je niet geloven, maar ik heb minstens zeshonderd mails binnengekregen.” Een selectie van die verhalen heeft ze gebundeld in een ‘witboek’ waarin ze ook tien concrete aanbevelingen doet voor het college. Dat witboek krijgt wethouder Grauss op 16 oktober bij de lancering van Warm Rotterdam aangeboden. Ook alle raadsleden krijgen het te lezen (maar dan wel “op een stickie”, want “we gaan heel modern doen als 50PLUS”). Kortom, voor Verkoelen was de challenge pas het begin: “We moeten gaan lopen tamboerijnen richting begrotingen. Je moet ergens beginnen. Dit is de start van een beweging.”

Ook raadslid Van Elck (Leefbaar Rotterdam) verbindt concrete politieke acties aan zijn ervaringen tijdens de challenge. Het was voor hem een “bevestiging dat de bezuiniging op de meerkosten voor chronisch zieken en gehandicapten van 12 miljoen euro teruggedraaid moet worden.” Dit onderwerp kaartte hij in 2018 ook al aan.

Astrid Kockelkoren (GroenLinks) geeft aan dat ze zich hard wil maken voor het bestaansrecht van ontmoetingsplekken die laagdrempelig toegankelijk zijn, zonder entreegeld of verplichte consumptie. Haar fractiegenoot Jeroen Postma heeft ook duidelijke plannen: “Binnenkort sluit de gemeente een preventieakkoord met allerlei maatschappelijke partijen en bedrijven; ik ga er streng op toezien dat alle vormen van preventie (gezond eten, sporten/bewegen, goede zorg) ook voor mensen met een laag inkomen beschikbaar zijn.”

Andere beloftes zijn minder concreet geformuleerd, zoals “aandacht vragen voor netwerken en fietsen in de stad” (Jimmy Smet (GroenLinks)) en “steviger opkomen voor gezinnen in armoede” (Tjalling Vonk (CU/SGP)). Yildirim (PvdA) gaat “nog meer inzetten op versterken van het sociaal netwerk van Rotterdammers.” Versnel (VVD) wil Rotterdam “buurt voor buurt” sterker maken: “Dat betekent dat bedrijven, ondernemingen en dus kansen en positieve energie, door de hele stad verspreid moet worden.”

3. *“Een goed verhaal over armoede”*

Wat opvalt aan de ervaringen en reacties in het vorige hoofdstuk: het gaat weinig over politiek. Raadsleden noemen over het algemeen persoonlijke, geen politieke redenen, om wel of niet mee te doen. Links, rechts, midden, coalitie of oppositie – voor de challenge leek het even niet uit te maken. Alle soorten partijen waren vertegenwoordigd onder de deelnemende raadsleden.

In zekere zin is armoede dan ook een weinig gepolitiseerd thema. Raadslid Aart van Zevenbergen (SP) liet weten bezorgd te zijn dat de 50 euro challenge aangegrepen kon worden door politici om het armoedeprobleem te bagatelliseren. Dat is niet gebeurd. Er bestaat een brede consensus onder raadsleden dat armoede een groot probleem is dat alle aandacht van de politiek verdient. Dat blijkt ook uit het feit dat de beleidsplannen ‘Uit de Knoop’ (armoedebestrijding) en ‘Reset’ (schuldhulpverlening) zijn gemaakt door een brede coalitie die bijna het volledige politieke spectrum overspant. Bovendien werden de plannen in de gemeenteraad unaniem aangenomen. Oftewel: het probleem wordt van links tot rechts erkend.

Daar is wethouder Grauss erg trots op. Het beleidsplan is niet alleen zijn plan: het is een plan dat tot stand is gekomen door middel van gesprekken met ervaringsdeskundigen, wetenschappers en de volledige breedte van de gemeenteraad. Zijn voornaamste taak als wethouder is dan ook goed luisteren en doorvragen, vindt hij, en op basis daarvan een “goed verhaal over armoede” formuleren. Ondanks dat de gemeenteraad een ‘strijdtonel’ kan zijn, kreeg hij alle partijen achter het plan. “Da’s wel genieten.”

Maar vanuit een ander oogpunt is het thema armoede juist wél gepolitiseerd. Partijen concurreren namelijk met elkaar om gezien te worden als dé armoedepartij. Bijna allemaal proberen ze hun eigen visie op armoedebestrijding onder de aandacht te krijgen. Dat was tijdens de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 al te zien. Vers Beton analyseerde toen dat vier partijen (SP, GroenLinks, D66 en Denk) van armoede een hoofdzaak maakten in hun programma’s. Als we tellen hoe vaak de woorden ‘armoede’ en ‘schulden’ voorkomen in partijprogramma’s, blijkt dat bijna alle partijen daar aandacht aan besteedden.

Er zijn eigenlijk maar drie partijen die de woorden (bijna) niet noemen. In het programma van de PVV zijn beide woorden afwezig – waarbij vermeld moet worden dat de PVV met welgeteld één A4’tje ook veruit het kortste partijprogramma heeft. Maurice Meeuwissen, het enige raadslid voor de PVV, reageerde niet op vragen, maar liet in een interview met RTV Rijnmond weten de ‘islamisering’ van Rotterdam een groter probleem te vinden dan armoede.

Leefbaar Rotterdam noemt het woord armoede nul keer en het woord schulden één keer. De Rotterdamse VVD noemt het woord armoede twee keer en het woord schulden nul keer. Toch deden beide partijen wél mee aan de 50 euro challenge. De VVD is bovendien onderdeel van de huidige coalitie die de bezuinigingen op armoedebeleid terugdraaide. Kortom: zelfs partijen die op papier weinig aandacht besteden aan armoede, proberen zich op andere manieren toch te profileren als een partij die zich inzet voor mensen in armoede.

Dit hoofdstuk gaat over de vraag: hoe doen de partijen dat? Hoe presenteren ze hun visie op armoedebeleid? Waarover verschillen ze van mening?

Aan de challenge deelnemende partijen en raadsleden

Wie is de echte partij van de arbeid?

Voor raadslid Tim Versnel (VVD), die ook meedeed aan de challenge, is het eenvoudig: “Je hebt grofweg twee smaken. Je ziet dat linkse partijen als eerste prioriteit hebben om armoedeleed in het hier en nu te verzachten met extra geld of extra voorzieningen. En vanuit meer rechts perspectief, zeggen wij: de beste weg uit armoede is een baan. En we vragen ons dan af: wat is ervoor nodig om Rotterdam een plek te maken waar die banen er zijn?” Het huidige beleidsplan vindt hij een sterke mix van beide visies. Aan de ene kant de inkomensondersteunende maatregelen, aan de andere kant de leer-werkakkoorden. “Het beste van links en het beste van rechts.”

Ook Leefbaar Rotterdam legt de nadruk op het thema werk. “Wij zeggen: als je kunt werken, dan moet dat,” zegt raadslid Michel van Elck (Leefbaar Rotterdam), ook challenge-deelnemer. “Geld toestoppen helpt niet.” Hij hekelt bijvoorbeeld de bijzondere bijstand, waardoor bijstandsgerechtigden geld krijgen voor “bankstellen en koelkasten”. “Werkende armen krijgen dat niet”, voegt zijn fractiegenoot Ehsan Jami toe. “De beste manier om uit armoede te komen is werk, de rest is onzin. Ik wil mensen geen aai over de bol geven, ik wil ze uit de armoede trekken.” Het verschil in toon met het beleidskader ‘Uit de Knoop’, waarin wordt gesproken van een ‘stress-sensitieve dienstverlening’ en handelen ‘vanuit vertrouwen’, is duidelijk.

“Wij willen dat werken loont”, gaat Jami verder. “Wij zijn eigenlijk de partij van de arbeid”, claimt hij zelfs. Voor de ‘echte’ Partij van de Arbeid, waarvan Jami zelf van 2003 tot 2007 lid was, heeft hij geen goed woord over: “De PvdA zat sinds ’45 in het college; wij moesten de puinhopen opruimen, letterlijk. Dit is niet de partij van de arbeid, dit is de partij van mensen in de armoede laten zitten. Ze zijn te weinig streng geweest. Zachte heemeesters maken stinkende wonden.”

Kevin van Eikeren, raadslid voor de PvdA, ergert zich ondertussen “helemaal de kolere” aan de partij van Jami, die meedeed aan de 50 euro challenge maar in de vorige collegeperiode armoedemaatregelen blokkeerde en wel voor grote bedragen “de Coolsingel in natuursteen stak”. Zijn fractiegenoot Duygu Yildirim, die ook meedeed aan de challenge, slaat een andere toon aan, maar laat wel zien dat Leefbaar Rotterdam niet de enige partij is met ideeën over de rol van werk in armoedebestrijding.

“De verdienstructuur moet anders”, vindt Yildirim. Ook zij maakt zich grote zorgen om werkende armen. Vooral de groeiende massa zzp'ers ziet ze als een kwetsbare groep. Ze staat dan ook voor een verhoging van het minimumloon – ook al gaat het Rijk daarover, en niet de gemeente. Raadslid Aart Zevenbergen (SP) noemt ook het minimumloon als een reden waarom mensen in armoede vast blijven zitten: “Het is te laag, het is heel normaal dat je daar niet van rond kan komen.” Daarom moeten vakbonden arbeiders organiseren om “druk van onderop” te creëren, zegt hij.

Verder vindt Yildirim (PvdA) dat bijstandsgerechtigden meer moeten kunnen bijverdienen door werk, zonder dat dat gekort wordt op hun uitkering. Dat kan namelijk de afstand tot de arbeidsmarkt verkleinen. Ook Jami (Leefbaar Rotterdam) wil die afstand verkleinen, maar bijverdienen naast de bijstand is hij “geen fan van”. “Dan wil iedereen in de bijstand.”

Hoewel partijen aan de rechter- en linkerkant van mening verschillen over hoe arme mensen het best aan het werk geholpen worden, hebben de rechtse partijen geen monopolie op het thema arbeid. Het idee dat de rechtse partijen mensen aan het werk zetten terwijl de linkse partijen ze geld toestoppen, is een valse tegenstelling.

Aai over de bol of schop onder de kont

De verschillende visies op werk en inkomen vertonen parallellen met de manieren waarop verschillende partijen mensen in armoede of met schulden benaderen. Grof gezegd legt de ene kant de nadruk op individuele keuzes bij het ontstaan van armoede of schulden terwijl de andere kant meer oog heeft voor de onmacht van mensen in armoede. De meeste partijen zitten daar ergens tussenin.

Raadslid Zevenbergen van de SP zit vrij ver aan de kant van het spectrum die onmacht benadrukt. Hij noemt armoede een vorm van ‘knechting’ die voortkomt uit het kapitalisme: “Armoede is een project. Er is bewust voor gekozen om mensen arm te houden.” De schuld ligt dus bij het systeem, niet bij het individu. Astrid Kockelkoren, voorzitter van de GroenLinks-fractie, gelooft ook dat voor veel mensen armoede of werkloosheid geen keuze is: “Sommige mensen hebben gewoon tegenslagen in hun leven. Dan lukt het gewoon niet. En dan helpt het niet om te zeggen: jij moet drie keer per week de straat gaan vegen.”

Kockelkoren ziet meer in een aanpak die uitgaat van de “goede intentie van mensen”. Ze voegt toe: “We moeten veel meer dan in het verleden, zeker in de vier jaar van het college hiervoor, uitgaan van vertrouwen in de Rotterdammer. Onze gedachte is dat dat uiteindelijk ook effectiever is. Dat zal moeten blijken de komende vier jaar.” Ze verwijst daarmee onder andere naar Leefbaar Rotterdam en CDA, die in het vorige college zaten.

René Segers-Hoogendoorn (CDA) noemt zijn partij een middenpartij en ziet in beide kanten van het spectrum wel wat: “Sommige mensen hebben een aai over hun bol nodig en andere een schop onder de kont.” Wethouder Grauss vat het als volgt samen: “Ja, mensen moeten zelf stappen zetten – dat is het rechtse geluid – en ja, we moeten mensen echt helpen – dat is het linkse geluid. Die twee, die heb je allebei nodig.”

Voor raadslid Van Elck (Leefbaar Rotterdam) maakt de manier waarop mensen in schulden of armoede raakten veel uit: “Ik heb persoonlijk meer feeling met een moeder die na een scheiding in de problemen is geraakt en daardoor in de bijstand terecht is gekomen, ten opzichte van iemand die drie breedbeeld tv's in z'n huis heeft staan, de creditcard heeft laten wapperen, alles heeft gedaan wat verboden is en dan in de schulden terecht is gekomen.” Iedereen verdient een tweede kans, vindt hij, maar als je die niet aanpakt, “dan mag je – tussen haakjes – ook wel ‘tevreden’ zijn, in de tweede categorie, dat je nog met € 50 leefgeld door mag.”

Een raadslid dat niet bij naam genoemd wilde worden, benadrukte ook de “verkeerde keuzes in het verleden” die armoede veroorzaken, zoals “echtscheiden nadat je kinderen hebt genomen”. Hetzelfde raadslid verwijst verder

naar mensen die de Nederlandse taal niet beheersen “door maar te blijven kiezen voor hun eigen cultuur” en meent dat er “een steeds grotere groep jongere allochtonen” is die “kiest” voor illegale handel in plaats van een uitkering.

Ondanks deze variatie aan politieke uitingen, blijft het punt van wethouder Grauss, dat de gemeenteraad het plan unaniem heeft aangenomen, staan. Wel lijkt het erop dat de verschillende partijen hun eigen accenten leggen in wat Grauss “een goed verhaal over armoede” noemt.

Geen woorden maar daden

Het bovenstaande gaat over politieke visies die raadsleden uitdragen. Oftewel: het lullen, niet het poetsen. Raadslid Ruud van der Velden (Partij voor de Dieren) laat weten niet mee te doen met de challenge om precies de reden dat het volgens hem te veel om woorden gaat en te weinig om daden. Hij licht toe: “Sinds ons aantreden in de Rotterdamse gemeenteraad (2014) laten wij zien hoe belangrijk armoedebestrijding voor onze partij is. Dit blijkt uit ons stemgedrag.” Hij vond sommige raadsleden hypocriet: ze doen een weekje “armoedebeleving” voor de bühne, gaan vervolgens over tot de orde van de dag “en stemmen weer tegen elk voorstel om armoede te bestrijden.”

Het is dan ook zinnig om verder in te zoomen op het stemgedrag van de partijen. Ik beperk me hier tot de raadsvergadering waarin het beleidsplan ‘Uit de Knoop’ besproken werd. In twee uur werden daarover 22 moties en 3 amendementen ingediend. Om met het belangrijkste besluit van die vergadering te beginnen: het beleidsplan ‘Uit de Knoop’ werd unaniem door de raad aangenomen.

Negen moties werden unaniem aangenomen en nog eens twee bijna unaniem (met maar één partij tegen). Die betroffen voornamelijk symbolische maatregelen (zoals het uitroepen van het jaar 2021 tot het ‘Rotterdamse

jaar van de armoedebestrijding’ en het organiseren van een jaarlijks ‘Kinderdiner’ voor kinderen die in armoede leven) en een aantal toevoegingen op de uitvoering van het plan. Interessanter zijn de moties waarover onenigheid bestond.

Vier moties en twee amendementen werden ondersteund door een blok van DENK, NIDA, 50PLUS, SP en PvdD, een blok dat je in deze context wellicht de ‘linkse oppositie’ zou kunnen noemen. Deze voorstellen werden geblokkeerd door de coalitie én oppositiepartijen Leefbaar Rotterdam en PVV. De twee meest veelzeggende voorstellen (motie 14 en motie 8) verzoeken het college om de pilot met intensieve hulp voor vijfhonderd gezinnen zo nodig uit te breiden naar meer gezinnen en de individuele inkomens toeslag te verhogen van € 120 naar € 300 per jaar.

Oppositiepartij Leefbaar Rotterdam diende ook een aantal voorstellen in. Twee daarvan, waarin de partij alleen 50PLUS als medestander vond, draaien om het plan voor een ‘leerstoel armoedebestrijding’. Leefbaar Rotterdam stelt voor de leerstoel te schrappen of uitsluitend met Rijksmiddelen (zonder Rotterdams belastinggeld) te betalen, met als toelichting: “Honderdduizend euro per jaar voor een leerstoel is buitensporig, overbodig en een verspilling van een forse som geld die veel effectiever besteed kan worden bij het tegengaan van armoede.”

4. *Op de agenda*

Tijdens de gesprekken waaruit de bovenstaande hoofdstukken voortkomen, werden een aantal thema's aangekaart waarover het laatste woord nog niet gezegd is. Het zijn nog geen concrete ideeën of aanbevelingen, maar wel oplossingsrichtingen: agendapunten voor het gesprek over armoede in Rotterdam.

1. *Toegankelijker openbaar vervoer*

Bijna alle raadsleden die meededen aan de challenge merkten het binnen een paar dagen al: reizen kost geld. Met verbazing zagen zij dat de metro, de tram of de trein een enorme hap uit hun budget nam. Het had direct effect op hun sociale leven (Versnel (VVD) liet een feest schieten, Vonk (CU/SGP) en Verkoelen (50PLUS) misten familiebezoeken). "Het is best eenzaam", voegde Yildirim toe. "Ik snap nu dat de leefwereld van veel mensen in armoede heel klein is." Terwijl juist dat sociale contact kan voorkomen dat de situatie van kwaad tot erger wordt. Door haar brede netwerk had ervaringsdeskundige Ellen Abbenhuis bijvoorbeeld een kennis die haar aanbod haar schulden af te betalen in ruil voor een persoonlijke lening. In sommige gevallen kan dat soort hulp een crisis van escalerende schulden nog net afwenden.

Daarnaast moeten mensen vaak reizen om een uitkering aan te vragen. Ervaringsdeskundige Patricia Loemij: "Vroeger waren er wel twaalf of dertien districtskantoren waar je bijvoorbeeld bijzondere bijstand kon aanvragen. Nu zijn het er twee." En ook het zoeken van werk of het doen van vrijwilligerswerk is een stuk lastiger als je niet mobiel bent. Patricia Loemij werkt graag als vrijwilliger bij de Voedseltuin. Ze ontmoette daar ook mensen die haar weer verder op weg hielpen naar haar horeca-opleiding: "Ik heb daar veel geleerd." Maar tegenwoordig komt ze er minder vaak, soms maar eens in de twee weken, want met de metro heen en terug kost ruim vijf euro.

Zowel Verkoelen als Vonk zien daarom een taak voor de gemeente om mobiliteit te bevorderen voor de minima. Verkoelen: "Het openbaar vervoer moet veel goedkoper worden voor mensen die van het absolute minimum rond moeten zien te komen." De gebiedscommissie Delfshaven doet ook een duit in het zakje en adviseert de gemeenteraad om ov-kosten voor vrijwilligerswerk te vergoeden.

Wethouder Grauss benadrukt dat het ov voor 65-plussers al gratis is en dat kinderen en jongeren in minima-gezinnen via de Rotterdampas hun jeugdtegoed kunnen gebruiken voor het ov. Maar voor arme Rotterdammers tussen de 18 en de 65 is nog geen oplossing gevonden. Daarom gaat het college onderzoeken of het ov goedkoper of gratis kan worden voor bepaalde groepen.

2. *Mondzorg altijd vergoed*

"En wat als je naar de tandarts moet?" vroeg ik Ellen Abbenhuis, toen ze uitlegde dat ze nog redelijk rond kon komen van haar bijstandsuitkering. "Je gaat gewoon niet", was het antwoord. Mondzorg wordt in de basisverzekering namelijk niet vergoed. Ook dit probleem is aangekaart door de gebiedscommissie Delfshaven en door stichting RoSA!. De gemeenteraad is zich maar al te bewust van het gevaar: de motie 'Tanden zetten in armoedeaanpak', die het college verzoekt de mogelijkheden te onderzoeken "om te voorkomen dat Rotterdammers de tandarts vermijden", werd door alle partijen samen ingediend (waardoor de dertien handtekeningen en partijlogo's op het document haast meer ruimte innemen dan de daadwerkelijke tekst).

Ook wethouder Grauss was "ontzettend blij" met de motie: "Het kan niet zo zijn, in deze stad, dat we aan het gebit zien of mensen arm zijn." Hij omarmde de motie om de mogelijkheden te onderzoeken, maar deed verder nog geen beloftes.

In een reactie laat hij weten dat er fondsen zijn voor mensen acute, zware pijnklachten. Het Fonds Bijzondere Noden bijvoorbeeld, waaraan de gemeente onlangs twee ton schonk om in te zetten voor mensen met grote gebitsproblemen. Verder zegt Grauss te willen lobbyen bij het Rijk om mondzorg aan de basisverzekering toe te

voegen. In het Rotterdampakket van zorgverzekeraar VGZ is een vergoeding voor mondzorg opgenomen – maar wie alleen een basisverzekering heeft, moet alles zelf betalen.

3. *Werk laten lonen: bijverdienen in de bijstand*

De armoedeval: veel raadsleden zien het als een centraal probleem in armoedebestrijding, maar over de oplossing verschillen de meningen. Eén mogelijke oplossing waar onder andere raadsleden Verkoelen (50PLUS), Yildirim (PvdA) en Arsieni (D66) positief tegenover staan, is bijverdienen naast een uitkering toestaan. De redenering is dat zo'n maatregel werk lonender maakt: als inkomen uit werk niet (meteen) gekort wordt op de uitkering, is de prikkel groter om te gaan werken en komen mensen makkelijker terug op de arbeidsmarkt. Verkoelen: "Als die mensen € 100 of € 150 extra per maand zouden hebben, zou dat heel veel schelen."

Wethouder Grauss laat weten dat er al een vrijlatingsregeling is, waardoor bijverdiensten de eerste zes maanden niet volledig verrekend worden met de uitkering. Het gaat (bij een bijstandsuitkering) om 25% van de inkomsten met een maximum van € 221 per maand. Mensen met kinderen tot twaalf jaar mogen daarna nog dertig maanden 12,5% van hun inkomen behouden met een maximum van € 131,58. Verder zijn veel inkomensafhankelijke toeslagen landelijk geregeld. De wethouder erkent dat daar problemen mee zijn en zegt die onder de aandacht van het Rijk te brengen.

Ellen Verkoelen ziet ook dat gemeentelijk beleid beperkingen heeft, maar stelt voor om te beginnen met het verplicht maken van vrijwilligersvergoedingen. Die vergoeding, van maximaal € 1.700 per jaar, is namelijk al onbelast. Zo zouden uitkeringsgerechtigden die vrijwilligerswerk doen er financieel op vooruit gaan.

4. *Praat mét, niet over, arme Rotterdammers*

Veel ervaringsdeskundigen voelen zich niet gehoord door de politiek. Patricia Loemij, die de gemeentelijke dienstverlening van verschillende kanten meemaakte, ziet dat het contact van de gemeente met bewoners afstandelijker is geworden. Ellen Abbenhuis vindt dat raadslid Michel van Elck op een te zakelijke manier over armoede en schulden praat. Ze vindt dat politici over het algemeen meer vanuit hun hart zouden moeten werken, en minder vanuit hun hoofd.

In dat licht is er kritiek op het plan van het college om geld te besteden aan een leerstoel armoedebestrijding op een hogeschool of universiteit. "Mijn broek zakt ervan af!" roept Ellen Verkoelen (50PLUS). "Wat voor nut heeft dat?" Na twee weken de 50 euro challenge gedaan te hebben, zegt ze al "helemaal in de knip" te hebben hoe armoede werkt. In plaats van een onderzoeker aan te stellen, zouden bestuurders beter met ervaringsdeskundigen kunnen gaan praten, vindt ze.

Wethouder Grauss zegt de kennis van zowel de wetenschap als ervaringsdeskundigen te willen gebruiken: "Sinds mijn aantreden als wethouder ruim een jaar geleden ga ik zeer regelmatig de stad in om naar mensen te luisteren. Deze gesprekken geven mij dagelijks veel inzichten en motivatie om de problemen die rond armoede en schulden leven aan te pakken." Maar dat betekent niet dat wetenschappelijke inzichten overbodig zijn, legt hij uit. Armoedebestrijding werkt op veel verschillende vlakken. Om erachter te komen welke maatregelen het meest effectief zijn, is een leerstoel armoedebestrijding wenselijk.

5. *Misschien wel de simpelste oplossing: meer geld*

Armoede mag dan complexe gevolgen hebben, dat betekent niet dat de oorzaak ook complex hoeft te zijn. De Rotterdamse Sociale Alliantie vindt armoede niet zozeer een "zeer moeilijk probleem" als simpelweg een "gebrek aan geld", en pleit daarom voor "herstel van inkomensondersteuning zoals een langdurigheidstoeslag van ten minste € 300 per persoon per jaar". Daarin staan ze niet alleen: de vijf oppositiepartijen (ik noemde ze eerder "de linkse oppositie") hebben een motie ingediend om de inkomensstoeslag te verhogen naar "€ 300 voor alleenstaande [sic] en € 800 voor gezinnen."

De voltallige coalitie stemde tegen, samen met Leefbaar Rotterdam en PVV, waardoor de motie met 23,3% van de stemmen ten onder ging. De uitleg van wethouder Grauss: “gratis geld in moties, dat lijkt mij lastig. Dit kost enkele miljoenen.” Het armoedebestrijdingsbudget van € 44 miljoen is volgens hem ontoereikend.

In een reactie voegt Grauss toe dat hij bovendien inkomensondersteuning alleen niet genoeg vindt: “Armoede is meer dan een gebrek aan geld, alleen de toeslagen en regelingen verhogen draagt niet bij aan een structurele oplossing en het doorbreken van de vicieuze cirkel.” Wel geeft hij toe dat de middelen die de gemeente nu ter beschikking stelt vaak niet toereikend zijn om mensen echt uit de armoede te helpen. Maar: “Inkomensbeleid is Rijksbeleid, voor een structurele oplossing is het vooral Rijk aan zet.”

16 oktober 2019

Adriaan de Jonge, namens online tijdschrift Vers Beton

Warm Rotterdam heeft met de 50 euro challenge beoogd bewustwording over het leven in armoede en met schulden bij raadsleden te vergroten. Het dichterbij brengen van deze problematiek is wat ons betreft zeer goed gelukt. Een dankwoord gaat dan ook uit naar de raadsleden die de challenge hebben opgepakt en er serieus mee aan de slag zijn gegaan. Maar ook naar hen die open zijn geweest over waarom zij niet meededen. De exposure van de challenge is veel groter geweest dan Warm Rotterdam bij de start had durven verwachten. Niet alleen in Rotterdam, maar ook landelijk.

De vele reacties uit de stad tonen dat er ook nog veel moet gebeuren. Niet op de lange termijn, maar nu. Het momentum is daar en wat Warm Rotterdam betreft eindigt het niet bij 16 oktober in Arminius. We blijven de raadsleden volgen en bevragen. En belangrijker nog: er is een eerste stap gezet in het gesprek tussen ervaringsdeskundigen en raadsleden. Dat wil Warm Rotterdam voortzetten: we zijn mét elkaar en niet óver elkaar in gesprek. Ervaringsdeskundigen, dank voor jullie getoonde betrokkenheid, openheid en kwetsbare opstelling.

Het programmateam Warm Rotterdam